

Göteborgs Stad

Stadsbyggnadskontoret

Samrådsredogörelse

Utfärdat: 2020-11-27
Diarienummer: 0563/13
Aktbeteckning: 2 -5570

Viveca Risberg
Telefon: 031-368 16 45
E-post: viveca.risberg@sbk.goteborg.se

Detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan inom stadsdelen Änggården i Göteborg

Samrådsredogörelse

Handläggning

Stadsbyggnadskontoret har, på uppdrag av Byggnadsnämnden, genomfört samråd för detaljplaneförslaget med utökat planförfarande. Förslaget har sänts för yttrande under tiden 12 december 2018 – 29 januari 2019.

Planförslaget har skickats ut enligt bifogad lista över samrådsrets.

Förslaget har under samma tid varit tillgängligt på stadsbyggnadskontoret och vid Sahlgrenskas Huvudentré, Blå stråket. Förslaget finns även tillgängligt på Göteborgs Stads hemsida: www.goteborg.se/planochbyggprojekt.

Ett samrådsmöte hölls den 15:e januari i Sahlgrens aula där ca 30 personer samt representanter från Göteborgs stad och exploatörerna deltog.

Sammanfattning

Inkomna yttranden berör framförallt konsekvenserna för kulturmiljön, att hitta alternativ till att riva kulturmiljöbyggnader samt behovet av en miljökonsekvensbeskrivning. Därtill framförs ett behov av att fortsatt utreda påverkan på Vitsippsbäcken vid skyfall, luftmiljö, dagsljus, buller från helikopterplattan, vibrationer från trafik, stabilitet i bergsslänter, föroreningar, samordning av ledningar, komplettering av dagvattenutredningen, framkomlighet under byggskedet samt synpunkter på trafik, framkomlighet för gång- och cykel och gestaltning.

Framförda synpunkter har till stor del kunnat beaktas genom vidare utredningar, kompletteringar och justeringar av planhandlingarna. Många frågor har hanterats inom den genomförandestudie (GFS) som tagits fram av trafikkontoret. En miljökonsekvensbeskrivning (MKB) har tagits fram och fortsatt bearbetning har skett avseende kulturmiljö och gestaltning. Dagsljusberäkningen visar en negativ påverkan på Odontologen norr om planområdet på det trånga gaturummet och avskärmande effekt från Hus 4.

Stadsbyggnadskontoret gör bedömningen att med de nya utredningarna som grund kan förslaget föras till granskning.

Kopior av samtliga yttranden har överlämnats till fastighetskontoret, trafikkontoret, fastighetsägare och berörda konsulter för kännedom och eventuellt beaktande vid planens genomförande.

Stadens inledande kommentarer

Då flertalet av de inkomna yttrande handlar om påverkan på kulturmiljön ges här en kort beskrivning av stadsbyggnadskontorets bedömning och hur frågan har behandlats.

Sjukhusets utveckling och förändrade behov

Göteborgsregionens befolkning växer och en växande befolkning leder till ett ökat behov av specialiserad sjukvård och ett mångsidigt näringsliv. Sahlgrenska som funnits på platsen i drygt hundra år bröt ny mark utanför den tidens stad. Under åren har verksamheterna successivt vuxit ur sina lokaler och nya byggnader har ersatt de gamla. Sjukhusområdet ligger väl tillgängligt för en stor del av befolkningen. Huvudstrukturen inom sjukhuset har hela tiden behållits medan skalan och byggnaderna har förändrats. Sahlgrenska är det av regionens sjukhus som har störst möjlighet att utveckla vården med sin närhet till universitetet och Chalmers. Närheten är viktig för forskning och utbildning. Genom att bygga ihop sjukhusområdet med universitetet på Medicinareberget skapas förutsättningar för ett nära samarbete som leder till en internationellt högklassig forskning, utbildning och vård. Det är viktigt både för regionen och landet. Det skapar utöver en högspecialiserad vård även förutsättningar för en god ekonomisk tillväxt med ett kluster för Life Science.

Avvägning mellan olika intressen

Nu står olika intressen mot varandra, bevarande av kulturhistoria i form av några av de äldre byggnaderna och stadsrummen kan inte förenas med behov av större lokalytor i utbredning och höjd. Placeringen är beroende av direktförbindelse till existerande vårdlokaler. Bedömningen från Västra Götalands Regionen är att projektet faller om inte lokalytor och samband kan åstadkommas. När inte dessa två intressen går att kombinera anser staden att befolkningens behov av specialiserad sjukvård har störst allmänt intresse.

Planprocessen har inneburit ett omfattande arbete från såväl stadens som exploatörernas sida beträffande frågor rörande kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Konsekvenser av alternativa placeringar har analyserats och alla aktörer är fullt medvetna om de historiska, ekonomiska och identitetsskapande värden som försvinner vid en rivning. Det har framkommit tydligt att idag är den enda möjliga platsen för sjukhusets absolut viktigaste funktion, akutsjukvård, samma plats som använts historiskt för sjukhusets ursprungliga entrébyggnad och för norra porten. Life Science-klustret i direkt anslutning till akutsjukvården innebär också rivning av kulturmiljövärden.

Avvägningen som innebär en rivning av kulturhistoriskt intressanta byggnader, som dock inte är av riksintresse, gäller detta specifika område, verksamhetens ytterst speciella förutsättningar och allmänhetens behov av en högspecialiserad sjukvård. Behovet av högspecialiserad vård anses således vara viktigare än att kulturhistoriskt intressanta byggnader kan bevaras. Av den anledningen ställer sig inte stadsbyggnadskontoret bakom den slutsats som MKB:n drar att det med förslaget innebär att en standard sätts med ovarsam hantering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i framtiden.

Miljökonsekvensbeskrivning

En miljökonsekvensbeskrivning (MKN) har tagits fram för detaljplanen. MKN: ska innehålla uppgifter om miljöförhållanden och miljöns sannolika utveckling om planen inte

genomförs, ett så kallat nollalternativ (6 kap 11 § MB). Detta alternativ ska inte förväxlas med nuläget. Nollalternativet innebär i detta fall att redan antagna detaljplaner fortsätter att gälla i sin helhet och inkluderar de åtgärder och de förändringar som kan förväntas även utan att den nya planens förslag genomförs. Den tidsmässiga avgränsningen är satt till början av 2030-talet, vilket är tidpunkten när detaljplanen bedöms ha blivit utbyggd.

Om planen inte genomförs kommer bebyggelsen i området ändå genomgå förändringar, men det är ytterst svårbedömt i dagsläget vad detta kommer att innebära. Medicinareberget regleras inte av någon detaljplan medan sjukhusområdet har byggrätter kvar för användningen vård och sjukhus och är i Översiktsplan för Göteborg bedömt som lämpligt för vårdinstitution. Outnyttjade byggrätter finns på idag obebyggd mark och som möjlig påbyggnad av en del hus. Sjukhuset har byggts ut i etapper och befintliga byggnader har rivits i omgångar, med stöd av gällande detaljplan. Detta kommer sannolikt att fortsätta för att lösa de mest akuta lokalbehoven. Några exempel är att Norra porten inte går att nyttja för dagens vårdverksamhet. Sjukvården kommer att flytta därifrån och detaljplanen stödjer inte andra verksamheter än vård. Förbindelsegången från Per Dubbs huset över Gröna stråket saknar skyddsbestämmelser och fastighetsägaren kommer att söka rivningslov eftersom den med sin låga höjd hindrar utryckningsfordon. Av hävd har omfattande bygglov prövats på Medicinarebergets planlösa område utan att detaljplanekravet har utlösts. Risk finns för att man bygger fast sig i en struktur som förhindrar en lämplig utveckling av infrastrukturen och förändrar landskapsbilden på ett oegentänkt sätt.

Nollalternativet innebär att Sahlgrenska universitetssjukhuset inte har möjlighet att utvecklas i samverkan med forskning, näringsliv och service vilket innebär att den planerade nya arenan för Life Science i Göteborg inte kan förverkligas. Sjukvårdens kapacitetsproblem kvarstår och patientnära medicinsk forskning kan inte utvecklas. I ett större perspektiv innebär detta nackdelar för regionens växande befolkning och folkhälsan. Det blir med ett ökat patienttryck svårare att få tillgång till högspecialiserad vård, inom några områden med ett nationellt ansvar. Sahlgrenska sjukhuset och Göteborgs attraktionskraft minskar och arbetsmarknaden påverkas av att Life Science-satsningar i andra regioner istället lockar företag och specialister.

Den önskade utvecklingen mot en tät regionkärna med god kollektivtrafikförsörjning försvåras i nollalternativet. Hållplatsen och stråket vid Per Dubbsgatan i befintligt läge klarar inte den ökade kapacitet och framkomlighet som behövs för en hållplats utefter innerstadsringen beskriven i målbild Koll2035 (antagen av regionfullmäktige och kommunfullmäktige i Göteborg, Mölndal och Partille).

Per Dubbsgatan fortsätter vara en trafikbarriär med höga fordonsflöden med relativt hög hastighet. Gångbanorna och cykelbanorna kommer att ha låg till mycket låg standard vilket innebär en trång och konfliktfylld trafikmiljö för fotgängare och cyklister. Fordonstrafiken har två körfält i vardera riktningen, där kollektivtrafik blandas i de inre körfälten. Den goda kapaciteten för bilar kan leda till ökad trafik vilket ger en försämrad luftmiljö och högre trafikbuller och ett gaturum som är mindre attraktivt att gå och cykla i jämfört med idag. Helikopterplattan ligger kvar på parkeringshusets tak och med sin låga inflygningsbana påverkar närliggande bostäder av buller.

Vid ett klimatanpassat 100-årsregn med klimatfaktor (skyfall) finns en mycket stor risk för översvämningar av Sahlgrenska sjukhusområde. Stora delar av sjukhusets funktioner kan inte vidhållas och ambulansers framkomlighet kan påverkas negativt. Situationen för Vitsippsbäcken blir oförändrad jämfört med dagens situation då vatten vid skyfall går igenom området och rinner ner i Vitsippsdalen. Befintlig höjdsättning vid

spårvagnsslingan orsakar att skyfallsvatten rinner ned till Dag Hammarskjöldsleden och Linné vilket bidrar till ekonomisk skada och framkomlighetsproblem.

Inkomna synpunkter och stadsbyggnadskontorets kommentarer

Inkomna synpunkter har sammanfattats nedan. Personnamn anges inte. Synpunkterna finns i sin helhet på stadsbyggnadskontoret. Länsstyrelsens yttrande bifogas i sin helhet.

Kommunala nämnder och bolag med flera

1. Businessregion Göteborg (BRG)

BRG ställer sig mycket positiva till att området utvecklas och till att öka serviceutbudet i området.

De påtalar att det är av vikt att bevara möjligheter till lägre hyror så att även företag med lägre betalningsförmåga kan finnas kvar inom området.

BRG lyfter att det även framöver kommer att behövas parkeringar i anslutning till verksamheterna för besökare och för dem som har sin arbetsplats här och som inte kommer att ha möjlighet att resa kollektivt samt att utrymme måste ges för direkt tjänsterelaterat resande.

Dialog måste hållas med de verksamheter som finns vid området kring Per Dubbsgatan i anslutning till Sahlgrenska Universitetssjukhuset (SU) innan och under kommande byggprocesser för att hålla dessa uppdaterade. BRG påtalar även att det är av vikt att tillgängligheten för kunder och besökare till de olika verksamheterna under byggprocessen hålls god så att påverkan på verksamheterna blir så liten som möjligt.

Slutligen framför BRG att utvecklingen i området förutsätter stora investeringar i fastigheter och forskningsmiljöer och att satsningen måste fullföljas för att inte hamna efter i den utveckling som sker globalt inom Life Science.

Kommentar:

Yttrandet har skickats till exploatörerna som hanterar frågor kring hyresnivåer, hantering av befintliga verksamheter under byggtid samt intern dialog och kommunikation.

Parkering

Parkeringsfrågan är utredd ur ett helhetsperspektiv i Grön transportplan som skrivs på av projektets aktörer. Besöksparkering och avlämningsplatser kommer finnas i samma utsträckning som i nuläget. Parkering för personbilar och angöring personbil och lastbil ska ske på kvartersmark inom planområdet. Söder om Per Dubbsgatan i anslutning till Hus 1 nyttjas tillgängligt utrymme framförallt för angöring och parkering för rörelsehindrade. För övriga parkerande hänvisas till det befintliga parkeringshuset Dubbdäcket som kommer finnas kvar. På norra sidan av Per Dubbsgatan i anslutning till Hus 3 och Hus 4 sker angöring och parkering för rörelsehindrade i anslutning till byggnaderna längs Medicinargatan. Hus 2 och Hus 3 hänvisas till befintliga parkeringsplatser och parkeringshus. Hus 4 hänvisas till parkeringsplatser i bottenplan.

Dialog och kommunikation

Inför byggskedet planeras av exploatör inledande informationsmöten med verksamhetsföreträdare. Information kommer även via intranätet till SU samt genom veckobrev med information. Platskontor där information finns tillgänglig planeras även upprättas. Servicefunktioner i Hus 1–3 kommer utredas i senare skede. Flöden till angränsande verksamhet kommer att tillgodoses i samtliga skeden. Evakueringsutredning finns för verksamheter som ska vara i fortsatt drift under utbyggnadsfasen. Provisoriska vägar har utretts för byggskedet till funktioner såsom ambulanshall och hudhuset.

2. Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden ställer sig positiv till projektet som helhet vilket medför en förbättring och utveckling av detaljplaneområdet samt uppfyller näringslivets mål och stärker regionen vilket bedöms överväga de investeringar projektet medför.

Detaljplanens genomförandekonomi innebär en utmaning och kommer behöva bevakas genom planprocessen. Om ovan redovisade budget för exploateringsekonomin inte kan efterlevas kommer ärendet att lyftas till fastighetsnämnden för nytt investeringsbeslut. Kontoret kommer bevaka att planen inte går ut på granskning innan avsiktsförklaringen är tecknad.

Kommentar:

Fastighetsnämnden har inför granskning beslutat att ge fastighetskontoret i uppdrag att underteckna ”Avsiktsförklaring 2” och ställer sig bakom de ekonomiska förutsättningarna för exploateringen och föreslår kommunfullmäktige att fatta genomförandebeslut för exploateringen av ”Detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan”.

3. Göteborg Energi AB

Göteborg Energi Nät AB påtalar att de har befintliga anläggningar och ledningar inom området. De beskriver även förutsättningarna för transformatorstationer och att flytt av ledningar kan behövas beroende på hur utbyggnaden görs.

Göteborg Energi Fjärrvärme planerar att bygga en ny förstärkningsledning i Per Dubbsgatan. Projektering 2019, utbyggnad 2020. Det finns en bergstunnel i Medicinareberget som måste tas hänsyn till i planarbetet.

Göteborg Energi Fjärrkyla planerar att bygga en ny fjärrkylledning i Medicinaregatan, lokalgatan under Hus 3 och vidare i nedre Medicinaregatan.

Göteborg Energi Gasnät AB (GEGAB) har två driftsatta ledningar längs per Dubbsgatan. De påtalar att behovet och förutsättningarna på sina ledningar och kompletteringar som ska göras i planhandlingarna.

Göteborg Energi GothNet AB har befintliga ledningar inom området. Är intresserade av att delta i kommande projektering för att tillgodose behovet av fibertjänster och bevakning av befintligheterna.

Kommentar:

Dialog mellan exploatör och *Göteborgs Energi Nät AB* förs ang. placering av transformatorstation. Samordning av ledningarna har skett i arbetet med GFS:en, där Göteborg energi medverkat.

Dialog mellan exploatör och *Göteborgs Energi Fjärrvärme* förs ang. lösning för bergstunnel i Medicinareberget.

4. Göteborgs spårvägar

Framför följande synpunkter:

- Kollektivtrafikkörfältet mellan Annedalsmotet och hållplatsen ger en markant förbättring av framkomligheten för spårvagns- och busstrafiken.

- Om bilkörfälten i Per Dubbsgatan antal minskas inom planområdet är det nödvändigt att anlägga kollektivtrafikkörfält mellan Annedalsmotet och hållplatsen.
- Vändslingans utfartsväxel inte bör placeras i den vänstersvängande utfarten från Akuttoget.
- Hållplatslägena ska anordnas förskjutna i förhållande till varandra så att mötande vagnars förarhytter står omlott för att öka förarnas sikt.
- Träd i hållplatsen måste vara av en sort vars löv inte medverkar till en ökad risk för lövhalka i spåret under hösten.
- Det är nödvändigt att vändslingan rymmer två 30-metersenheter, dvs. uppställningsutrymmet ökas med ca 13–15 meter i vändslingan.
- Ytan direkt till höger om spåret behöver hårdgöras och vara tillräckligt brett för att personalen säkert ska kunna komma till/från personalutrymmet vid parkeringshuset.

Kommentar:

Kollektivtrafiken föreslås få egna körfält på sträckan mellan Annedalsmotet och hållplatsen Sahlgrenskas huvudentré i båda riktningarna.

Kapaciteten för hållplatsen Sahlgrenskas huvudentré ökas genom ytterligare ett hållplatsläge där buss och spårvagn i västergående riktning får separata hållplatslägen. Även sårbarheten och risken för störningar i kollektivtrafiken på sträckan mellan Annedalsmotet och hållplatsen minskar kraftigt då kollektivtrafiken föreslås få egna körfält i båda riktningarna.

Placeringen av vändslingans utfartsväxel för spårväg i förhållande till vänstersvängande utfarten från akuttoget har kontrollerats, och växeln kan förläggas mellan vänster- och högersvängande så att biltrafik inte kör över växeln och riskerar att orsaka driftstörningar.

Hållplatsernas placering på raksträcka ger spårvagnsföraren bättre överblick över perong och fordon. Det minskar också risken att fastna mellan fordon och hållplatskant. Hållplatserna har också gjorts så långa att spårvagnarna kan stå något saxade vilket gör att föraren har god sikt när hen startar från hållplatsen. Bredden på hållplatsplattformarna, 5 meter, gör att risken för trängsel minskar och därmed risken att resenärer ska hamna på spåren eller i busskörfältet.

Det föreslås att smalkroniga uppstammade träd planteras i busshållplatsernas bakkant för att skapa ett grönnare stadsrum. I det fortsatta arbetet är det viktigt att göra kloka artval i samråd med stadens samlade kompetens och experter.

Då en ökning av uppställningsutrymmet i vändslingan skulle påverka in- och utfart till akutmottagningen har staden bedömt att en fri väg in och ut till nya akutmottagningen har högre prioritet, varför önskemålet inte tillgodoses.

En hårdgjord yta längs båda vagnssidorna om cirka en meter samt en fysisk begränsning i form av räcke mellan ytan och biltrafiken utanför har lagts till i trafik- och utformningsförslaget.

Frågorna har hanterats i den genomförandestudie som tagits fram.

5. Göteborgs Stads parkering AB

Parkeringsbolaget *tillstyrker* detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan, med beaktande av nedanstående synpunkter.

Parkeringsbolaget ser positivt på Grön Transportplan som verktyg men framför att det inte är möjligt att bedöma påverkan på parkering och tillgänglighet som en följd av detaljplanens genomförande förrän den Gröna Transportplanen är slutförd och underskriven av parterna. Dock konstateras att planförslaget förbättrar förutsättningarna för kollektivtrafik, cykel och gående.

Vidare framför parkeringsbolaget att ambulansen in- och utfart är ett prioriterat fordonsstråk, vilken flyttas i samband med detaljplanen och ställer därmed högre krav på den västra korsningen. En viss risk för konflikt med in- och utfart för p-hus Per Dubb kan därmed uppstå och bör ses över i det fortsatta arbetet.

Kommentar:

Avsiktsförklaring gällande grön transportplan skrevs under av samtliga parter jan 2020.

Den västra korsningen mellan ambulansens in- och utfart vid det befintliga parkeringshuset har studerats i genomförandestudien. Till skillnad från den signalreglering som fanns med i trafikförslaget så har den signalreglering som fanns tagits bort i genomförandestudien för att skapa en större tydlighet. Den befintliga upphöjning som finns vid gång- och cykelpassagen tas bort till förmån för ambulansens framkomlighet. Det finns också en stopplinje och signalstolpe samt en refug för västergående kollektivtrafik i snittet vilket underlättar tydligheten i korsningen.

6. Kretslopp och vattennämnden

Kretslopp och vatten ser behov av textkompletteringar i planbeskrivningen samt påtalar att både dricksvatten och dagvattenledningar behöver byggas ut. Skyfallsutredningen behöver kompletteras och utredningar gällande brandvatten ska göras tillsammans med räddningstjänsten.

Kommentar:

Brandvattenkapaciteten och behov av ny dricksvattenledning har studerats och planhandlingarna kompletterats med detta samt övriga nämnda textkompletteringar. I samband med detaljplanearbetet har en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) med fokus på kulturmiljö och skyfall genomförts. Dagvatten- och skyfallsutredning har kompletterats. Exploatörerna har efter samråd tagit fram en ny lösning för hantering av skyfall. För den finns en utredning som inkluderats i den uppdaterade Dagvatten- och skyfallsutredningen. Föreslagen dagvatten- och skyfallslösning är avstämd med *Kretslopp och Vatten* och planbeskrivning har uppdaterats.

Samråd om ovanstående har skett med Kretslopp och vatten samt räddningstjänsten.

7. Kulturnämnden

Kulturnämnden *tillstyrker* detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan i de delar som omfattar förbättring av miljön för gående, cyklister och kollektivtrafikresenärer samt ambitionen att överbrygga den hårt trafikerade Per Dubbsgatan. Nämnden *tillstyrker* även förslaget att f d Vanförestalten bevaras och förses med skydds- och varsamhetsbestämmelse.

Kulturnämnden *avstyrker* detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan i de delar som omfattar rivning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Kulturförvaltningen efterlyser ett omtag av detaljplanen och föreslår tre alternativa möjligheter till utveckling och förtätning.

Vidare framför Kulturnämnden att barns behov av trygga platser med möjlighet till vistelse och fri lek inte säkerställs genom planförslaget.

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*.

En social- och barnkonsekvensanalys har genomförts för att särskilt beakta barnperspektivet. Planbeskrivning har kompletterats med beskrivning av åtgärder och avväganden gällande detta, se kapitel **Överväganden och konsekvenser**, rubrik **Sociala konsekvenser och barnperspektiv** i planbeskrivningen.

8. Miljönämnden

Miljönämnden *tillstyrker* fortsatt planarbete men framför att nedanstående synpunkter behöver beaktas.

Luftmiljö: Ett luft-PM behöver tas fram som beskriver exponeringen av luftföroreningar i det område där miljö kvalitetsnormen överskrids eller riskerar att överskridas.

Vattenmiljö: Miljönämnden anser att det behöver förtydligas vilken typ av dagvattenlösning som ska användas för att rena dagvatten från Hus 1 med omgivningar (område 1 och 2 i dagvattenutredningen). Det behöver ingå i detaljplanen var den lösning som väljs ska placeras så att plats kan avsättas för lösningen.

Kommentar:

Luftmiljö: I plankartan ställs krav att genomförandet av gång- och cykelvägen på den norra sidan av Per Dubbsgatan inte får genomföras förrän 2028, a3, när MKN för luft anses vara acceptabelt.

Vattenmiljö: Dagvatten- och skyfallsutredning har kompletterats och planbeskrivning har uppdaterats med beskrivning av hantering av dagvatten och skyfall. Se svar på yttrande nr 6 ovan samt se kapitel **Detaljplanens innebörd och genomförande**, rubrik **Dagvatten** samt **Skyfall** i planbeskrivningen.

9. Park och naturnämnden

Förvaltningen ser positivt på förslaget till detaljplan men ser att planförslaget måste bearbetas för att säkerställa att de gröna kvaliteterna som föreslås är genomförbara.

Träd ska ges tillräckliga förutsättningar och uppvuxna träd bör ges en skyddsbestämelse i de fall de är möjliga att bevara. Träd som tas ned ska kompenseras enligt stadens riktlinjer. Klimatanpassningar ska vara socialt och ekologiskt kompatibla. För att säkerställa LOD behöver detta säkerställas ur ett driftperspektiv och socialt perspektiv.

Förvaltningen påtalar att ansvar och skötsel för träd inom spårvagnsslingan tillfaller Trafikkontoret. Förvaltningen vill vara med i utformningen av planförslagets offentliga rum.

Kommentar:

Trädens placering och utrymmesbehov har studerats inom genomförandestudien. Kompensationsåtgärder och grönytefaktor har tagits fram för detaljplanen. Marklov kommer

krävas för fällning av träd på minst 0,5 meter vid brösthöjd och kommer villkoras krav på kompensationsplantering.

Trafikkontoret (Tk) ansvar för raingården i vändslingan för spårvagnen. Tk har dock avtal med park- och naturförvaltningen (Ponf) som innebär att Ponf drifvar vissa av Tk:s ytor. Om detta gäller ytorna vid vändslingan kommer det regleras via avtal mellan Tk och Ponf.

Park- och naturförvaltningen har varit delaktig i planarbetet och utformningen av det offentliga rummet och föreslås även fortsatt vara det.

10. Räddningstjänsten i Storgöteborg

Förutsatt att brandpostnätet utökas så att riktlinjerna i VAV P83 efterföljs har räddningstjänsten inget att erinra.

Kommentar:

Placering av brandposter har studerats och samordning av ledningar sker inom GFS:en. Största avstånd från uppställningsplats för räddningsfordon till vattenbrandpost ska inte överstiga 75 meter. Enligt detaljplan åligger det kommunen att anordna med brandvattenförsörjning i erforderlig omfattning, gäller allmänna gator mm. Inom den aktuella fastigheten är avståndet till vattenbrandpost på allmän mark stort i vissa delar och fastighetsägarna kommer att komplettera internt brandpostnät där det finns behov. Nya brandposter utförs enligt VAV P83. Hus 1 och 3 utförs med trycksatta stigarledningar.

11. Stadsdelsnämnden Majorna-Linné

Stadsdelsnämnden yrkar att det är viktigt att sjukhuset fortsätter utvecklas och att det är positivt med ett ökat serviceutbud men tycker att ett bevarande av byggnaderna ska säkerställas med planbestämmelser. De välkomnar de trafikåtgärder som föreslås och anser att barnperspektivet kan fördjupas ytterligare i det fortsatta arbetet med att utreda och gestalta dessa.

Stadsdelsnämnden påtalar att det för viktigt att framkomligheten för gång- och cykeltrafikanter säkras under byggnadsarbetet.

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning "Stadens inledande kommentarer" sid 2.

En social- och barnkonsekvensanalys har genomförts under granskningsskedet för att särskilt beakta dessa aspekter. Planbeskrivning har kompletterats med beskrivning av åtgärder och avväganden gällande detta.

Framkomligheten för gång och cykel i samtliga utbyggnadsetapper har studerats i genomförandestudien. En mobility managementutredning har tagits fram inom arbetet med genomförandestudien. I den säkerställs åtgärder för gång och cykel under byggtiden.

12. Trafiknämnden

Trafiknämnden ställer sig positiva till utbyggnad enligt detaljplan men med följande synpunkter. Trafiknämnden anser att genomförandestudien till granskningen ska innehålla allmän platsmark av tillräcklig storlek så att finansiering kan säkerställas. Det fördjupande trafik- och utformningsförslaget ska säkerställa en fungerande dagvatten- och skyfallshantering. Det behöver även genomföras en riskanalys avseende spårsäkerhet.

Innan granskning ska Grön transportplan med tillhörande avsiktsförklaring vara under-tecknad. Antal och placering av cykel- och bilparkering ska preciseras på kvartersmark på ett sätt som bidrar till att uppfylla stadens parkeringsstrategier att använda befintliga platser samt att samla parkeringen till få anläggningar. Det är viktigt att parkering för besökare ska prioriteras och hållas konstant som idag. Att respektive fastighet uppfyller parkeringskraven enligt grön transportplan kommer att säkerställas i bygglovsskedet.

Den SKA som genomförts följs upp inför granskning för att säkerställa detaljplanens mål.

Gatumiljön under Hus 2 ska detaljeras med fokus på bullerdämpande åtgärder och be-lysnings.

Trafikkontoret påtalar att som följd av att skelettplanen inte slutfördes kan det i detalj-planten inte säkerställas en finmaskighet avseende allmän tillgänglighet till Medicinare-gatan och Medicinareberget. Trafikkontoret är positiva till att befintlig gemensamhets-anläggning Änggården ga:5 kan komma att omprövas för att omfatta delar av Medicina-regatan samt planerad trappa från Per Dubbsgatan upp till Medicinargatan.

Serviceresor ska studeras djupare och beaktas särskilt under byggtid och färdigställd de-taljplan.

Trafikkontoret konstaterar att föreslagen trafikutformning inte hindrar en framtida ut-byggnad av ev. väg- eller spårtunnel under Medicinareberget.

Kommentar:

Omfattningen av allmän platsmark har hanterats i genomförandestudien. Dagvatten- och skyfallsutredning har kompletterats och planbeskrivning har uppdaterats med beskriv-ning av hantering av dagvatten och skyfall. Föreslagen lösning är avstämd med *Krets-lopp och Vatten*. Riskanalys avseende spårsäkerhet är genomförd.

Parkeringsfrågan har hanterats med ett helhetsperspektiv för hela området genom Grön Transportplan. Avsiktsförklaring för grön transportplan är undertecknad av samtliga parter januari 2020. Placering av cykel- och bilparkering på kvartersmark har preciserats i planhandlingarna, se kapitel **Detaljplanens innebörd och genomförande**, rubrik **Par-kering / cykelparkering** i planbeskrivningen samt Grön Transportplan.

En social- och barnkonsekvensanalys har genomförts under granskningsskedet. Planbe-skrivning har kompletterats med beskrivning av åtgärder och avväganden se kapitel **Överväganden och konsekvenser**, rubrik **Sociala konsekvenser och barnperspektiv** i planbeskrivningen.

Gestaltning av Hus 2 och gaturummet under och i anslutning till Hus 2 har fördjupats under granskningsskedet. Byggnaden regleras med utformningsbestämmelse f₈ som re-glerar att ”Byggnad ska utformas så att den samspelar med byggnadssidorna och mark-planet till ett samlat entrémotiv för området med förutsättning att återspegla platsens dignitet”. Vidare under planbestämmelsernas upplysning säkerställs att ”Inför bygglov ska ett gestaltningsprogram tas fram som bygger på gestaltningsprinciperna beskrivna i planbeskrivningen och arkitekttävlingen och som fördjupar gestaltningsförslaget”.

Synpunkten angående serviceresor har förmedlats till trafikkontoret som ansvarar för framkomligheten för samtliga resor och fordon under byggtid samt vid färdigställd de-taljplan. Avlämningsplatser kommer finnas vid besöksentréer i samma utsträckning som i dagsläget. Framkomligheten i samtliga utbyggnadsetapper har studerats i GFS:en.

Statliga och regionala myndigheter med flera

13. Försvarsmakten

Försvarsmakten har inget att erinra.

14. Lantmäterimyndigheten

Lantmäterimyndigheten påtalar justeringar och kompletteringar som rekommenderas göras i planbeskrivning och plankarta.

Kommentar:

Planhandlingarnas texter och bestämmelser ses över och där så lämpligt justeras utifrån Lantmäterimyndighetens yttrande.

15. Luftfartsverket (LFV)

Luftfartsverket har inget att erinra men påtalar att en flyghindersanalys ska beställas och att Transportstyrelsen ska få en remiss med anledning av helikopterplattan. Även Landvetter och Säve flygplats ska remitteras i ärendet.

Kommentar:

En flyghindersanalys har av Luftfartsverket inte bedömts nödvändig då helikopterflygplatserna saknar civila ut- och inflygningsprocedurer samt MSA-tytor (tytor som anger begräsningar av byggnadshöjder för säker inflygning). En flyghinderanmälan ska sändas till Försvarsmakten i samband med bygglovsprövning för helikopterplattorna. Transportstyrelsen har kontaktats angående eventuella beslut om flytt av helikopterflygplats. Enligt transportstyrelsen krävs det inte några åtgärder avseende detta.

16. Länsstyrelsen

Länsstyrelsen bedömer att förslaget har en mycket stor negativ påverkan på de kulturhistoriska värdena i området och anser att det behövs ett fördjupat underlag för att bedöma huruvida det inte finns alternativ till rivning av Per Dubbshuset.

Länsstyrelsen påtalar att planförslaget borde ha föregåtts av en miljökonsekvensbeskrivning samt att det finns sex prövningspunkter som planförslaget bör klarlägga;

- Påverkan på Vitsippsbäcken
- Visa att miljö kvalitetsnormens dygnsvärde för kväveoxid klaras inom planområdet
- Eventuella bullerstörningar för närliggande bostäder på grund av den föreslagna platsen för helikopterplattan
- Vibrationer från trafik studeras och säkerställs
- Stabilitet i bergsslänter
- Klarläggning av föroreningsituationen i hela området

Därtill framför länsstyrelsen rådgivande synpunkter gällande höjdsättning, grönstruktur, dagvattenflöden och reningskapacitet samt upplyser om justeringar som behöver göras i planbeskrivningen och behov av eventuella tillstånd.

Länsstyrelsens yttrande bifogas i sin helhet.

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2. Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav

som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ*, Arkitema/Sweco, 2019-10-17.

En miljökonsekvensbeskrivning (MKB) har tagits fram som behandlar skyfallspåverkan på Vitsippsbäcken samt påverkan på kulturmiljö se kapitel **Överväganden och konsekvenser**, rubrik **Miljökonsekvensbeskrivning** i planbeskrivningen.

Dagvatten- och skyfallsutredning har kompletterats och att föreslagen lösning inte medför påverkan på Vitsippsbäcken har förtydligats i planhanbaskrivningen. Se svar på yttrande nr 6 ovan samt planbeskrivningen kapitel **Planens syfte och förutsättningar**, kapitel Geoteknik och bergteknik.

Den luftmiljöutredning med spridningsberäkningar som togs fram innan samråd visar att det är risk för överskridanden av miljö kvalitetsnormen på Per Dubbsgatan. Kommunens bedömning är att det stora intresset av sjukvården till stor del överväger de negativa konsekvenser avseende luftmiljö.

Detaljplanen byggs ut etappvis och vid tidpunkt för färdigställande klaras MKN vilket gör att överskridande av MKN för 98-percentilen av dygnsmedelvärdet ($60 \mu\text{g}/\text{m}^3$) år 2025 på Per Dubbsgatan kan accepteras. I plankartan ställs krav att genomförandet av gång- och cykelvägen på den norra sidan av Per Dubbsgatan inte får genomföras förrän 2028, a3, när MKN för luft anses vara acceptabelt.

En möjlig åtgärd för att sänka halterna av NO_2 i och i nära anslutning till planområdet är att öka andelen eldrivna bussar på sträckan. Västtrafik avser påbörja en övergång mot elektrifierad stads- och tätortstrafik, och senast 2035 ska stadstrafiken vara helt elektrifierad. Bedömningen är att en övergång till eldrivna bussar skulle ge en positiv effekt på NO_2 -halterna i området.

Planförslaget verkar för att minska bilanvändandet till förmån för hållbara transporter vilket ger positiva effekter på luftkvaliteten. Att lösa kapacitetsbristen med två körfält på Per Dubbsgatan som lyfts fram i trafikanalysen är inte aktuellt för då klaras inte MKN för luft.

Till granskningsskedet har en upphandling inneburit trafikering av elbussar i västra Göteborg. En upphandling pågår för trafikering av elbussar i centrum från år 2022 vilket bedöms vara positivt för området ur luftmiljösynpunkt. MKN för luft kan därmed troligtvis klaras tidigare än det som beskrivs i luftmiljöutredningen.

Bullerstörningar från helikopterplattan har studerats. En helikopterflygplats är inte tillståndspliktig, däremot anmälningspliktig. Då Sahlgrenska har tillståndsplikt involveras flygplatsen i detta tillstånd. Vid en ny placering kommer möjligen tillståndet behöva omprövas. Kontakt är tagen med transportstyrelsen angående flytt av helikopterplatta. Transportstyrelsen gör bedömningen att inga åtgärder krävs. Med det nya förslaget föreslås en ny helikopterplatta ovanpå Hus 1 vilket är längre ifrån bostadsbebyggelse jämfört med dagens placering. När dessutom inflygningsvinkeln ökar samt att antalet flygningar till den inte planeras att ökas är bedömningen att påverkan från buller från helikopter för befintliga bostäder snarare kommer att förbättras.

Vibrationer för trafik har studerats. Dynamiska rörelser kan förekomma p.g.a. väg- och spårvagnstrafik och husens grundläggning måste dimensioneras utifrån detta. För planering av nybyggnad har trafikkontoret samma riktvärden som Trafikverket tillämpar

(0,4 mm/s vägd RMS). Trafikkontoret har ett spann i riktlinjerna men eftersom plane-rade omgivande fastigheter avser vara sjukhusverksamhet och kan vara känsliga för vibrationer behöver grundläggning ske på ett sådant sätt att de inte påverkas av de dynamiska rörelserna från väg- och spårtrafik.

Utredningar kring stabilitet i bergsslänter och föroreningssituationen har kompletterats med och planhandlingar har justerats. För utlåtandet har bergbesiktning utförts i syfte att identifiera geologiska risker i samband med kommande byggnation. Inom detaljplaneområdet är flera befintliga skärningar i behov av bergrensning. Enstaka större block kan också behövas tas ner. I samband med bergrensningen kan det komma fram att större instabila partier behöver säkras. Detta förväntas kunna göras som bergbultning eller med bergnät. Vid schaktning av tillkommande bergskärningar finns en tydlig risk för blockutfall. För att kunna projektera dessa skärningar rekommenderas att sprickbilden kartläggs mer noggrant.

En riskanalys ska tas fram i ett senare skede främst för att verifiera att bergschakten kan utföras med försiktig skonsam sprängning. Om känsliga konstruktioner eller utrustning finns i närområdet kan även sågning av berg bli aktuellt.

En Miljöteknisk markundersökning, WSP, daterad 2018-01-18, reviderad 2020-02-04 har genomförts. Utredningen visar att det generellt förekommer låga halter metaller under KM (känslig markanvändning).

Enligt en fördjupad stabilitetsutredning samt utlåtande över ökade vattenflöden till Vitsippdalen, vilka bifogas handlingarna, bedöms det inte ha påverkan på nu rådande stabilitetsförhållanden då mängden skyfallsvatten till vitsippsbäcken inte ökas vid ett genomförande av planförslaget.

17. Skanova

Skanova påtalar att de har befintliga anläggningar inom området och att hänsyn ska tas till dessa ledningar. Det är av särskild vikt att befintligt ledningstråk i Per Dubbsgatan kan behålla sitt läge.

Kommentar:

Samordning av ledningarna sker i GFS:en. Planhandlingar justeras i enlighet med GFS:en.

18. Statens geotekniska institut (SGI)

SGI påtalar att risken för bergras och blockutfall ska studeras inom och i direkt anslutning till planområdet i planarbetet. Om tillfredställande stabilitet behövs uppnås ska detta säkerställas i planen.

Kommentar:

En kompletterande bergteknisk undersökning har tagits fram som visar att inom detaljplaneområdet är fyra områden i behov av bergrensning. Tre av dessa områden ligger inom kvartersmark och inom allmän platsmark och tas om hand vid exploateringen då byggnation föreslås där de riskerna finns. Vid ett område föreslås inte någon byggnation därför förs planbestämmelsen m₂-bergsäkringsåtgärd ska utföras samt startbesked får inte ges, a₆, för ändrad markanvändning förrän markens lämplighet för bebyggande har säkerställts, in på plankartan. Se planbeskrivning kapitel *Detaljplanens innebörd och genomförande* rubrik *Geoteknik*.

I samband med bergrensningen kan det komma fram att större instabila partier behöver säkras. Detta förväntas kunna göras som bergbultning eller med bergnät. Vid schaktning av tillkommande bergskärningar finns en tydlig risk för blockutfall. För att kunna projektera dessa skärningar rekommenderas att sprickbilden kartläggs mer noggrant.

19. Svenska kraftnät

Svenska kraftnät har inget att erinra och önskar att inte medverka i fortsatta remissutskick.

Kommentar:

Noteras.

20. Trafikverket

Trafikverket ställer sig generellt positiva till exploatering i kollektivtrafiknära lägen och till utbyggda möjligheter för gång, cykel och kollektivtrafik.

Trafikverket påtalar att de inte kan bedöma den lokala påverkan på trafiknätet och att kommunen behöver göra en bedömning av hur det generella vägnätet kommer att påverkas.

Kommunen bör även komplettera materialet med resonemang kring riksintressen. Vid förändringar i vägnätet vid samhällsviktiga verksamheter bör kommunen även iaktta försiktighet.

Kommentar:

Inom ramen för detaljplanearbetet har trafikanalyser genomförts på lokal respektive övergripande nivå (mikro/makro) för att visa vilka effekter förslaget medför, WSP 2018-09-03 och Ramböll, 2018-05-22. Trafikanalyserna finns i sin helhet som bilagor till planhandlingarna.

För att inte det ska bli någon påtaglig påverkan på riksintresset för kommunikation Söderleden som ansluts via det lokala nätet, Dag Hammarskjöldsleden byggs Annedalsmotet om i samband med exploatering och ombyggnad av allmän plats. Per Dubbsgatan fungerar idag som en länk framförallt för privatbilism men med de hållbarhetsscenarion som staden med den gällande trafikstrategin arbetar mot så är denna färdmedelsfördelning som planen innebär rimlig. Bedömningen är att riksintresset för kommunikation inte kommer att påverkas påtagligt av den ombyggnation som görs och behövs för den framtida utvecklingen i staden.

21. Västtrafik

Västtrafik anser att förslaget stämmer väl överens med Västtrafiks planer och ställer sig överlag positiva till den föreslagna hållplatsutformningen med reservation för träd på perronger. Västtrafik önskar vara delaktiga i den fortsatta processen med utformning av hållplatslägen.

De instämmer i Trafikkontorets uppfattning att det behövs en ändrad trafiklösning i Annedalsmotet inkl. ett nytt hållplatsläge vid Annedalskyrkan.

Västtrafik upplyser om att de är redo att skriva under ”Grön transportplan”.

Kommentar:

Hållplatser och trafikföring har bearbetats i arbetet med genomförandestudien, i detta arbete har samråd hållits med västtrafik. Västtrafik kommer även fortsättningsvis vara en viktig part i det fortsatta arbetet med utveckling och utbyggnad av hållplatsläget Sahlgrenska huvudentré.

Sakägare

Sakägare i form av bolag, myndigheter, föreningar etc. har namngivits. Personnamn har inte skrivits ut, utan skrivs som ”fastighetsägare” för att möjliggöra att utlåtandet publiceras på kommunens hemsida. Uppgifter om personnamn som är kopplade till yttrandena finns på Stadsbyggnadskontoret.

22. Higab

Higab anför att placeringen av Hus 3 och 4 medför att dagsljusinsläppet för de utrymmen som vetter åt söder och väster försämras och det är viktigt att arbetsmiljön inte påverkas negativt. Solstudien kan även inte anses vara representativ då den bara visar vår- och höstdagjämning. Tillgängligheten för tunga transporter till Odontologen behöver säkerställas. Befintliga tunnel under Odontologen måste beaktas.

Higab är positiva till att Vanförestalten bevaras men negativa till att de andra äldre byggnaderna inte omhändertas.

Kommentar:

Till granskningsskedet har en dagsljusstudie tagits fram av Ramböll, 2020-09-29.

För Odontologen, som ligger utanför planområdet, görs bedömningen att byggnadens dagsljusvärden påverkas. Vilket kommer innebära att det på vissa platser blir olämpligt med stadigvarande arbetsplatser. Detta behöver lösas i samförstånd med Akademiska Hus vid ombyggnad och förbindelsegångar byggs ut, så att man kan se på planlösningarna Odontologen och Hus 4 i ett sammanhang.

Delar av fasaden som påverkas av försämrade dagsljusförhållanden har idag verksamheter som är mindre dagsljuskänslig. Byggnaden mittdelar med glastak påverkas inte av den föreslagna bebyggelsen.

Vid förtätning påverkas allt som oftast dagsljusförhållanden för omkringliggande fastigheter. Bedömningen från stadens sida är att den påverkan som sker är rimlig i proportion mot den samhällsviktiga funktion som det planeras för och dess centrala placering i staden.

Godstransporter till Odontologen går idag från byggnadens nordvästra hörn norrifrån via övre Medicinargatan (utanför planområdet). Denna angöring för tunga transporter kommer inte förändras genom planförslaget.

Samråd om tunnel under Odontologen har genomförts med Higab.

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Bostadsrättsinnehavare, hyresgäster, boende

23. Boende på Carl Skottsbergs gata 8

Anser att förslaget att minska antal körfält kommer innebära avsevärda nackdelar för boende i Änggården vad avser miljö, möjlighet att ta sig ut från området och ökad risk att bilister genar genom Änggården. Framför att hållplatsen bör utformas så att buss och spårvagn placeras i samma fil.

Kommentar:

Staden är medvetna om att omställningen från två bilkörfält till ett vid Per Dubbsgatan kan resultera i köer ut på Dag Hammarskjöldsleden. Om det vid tillfällena skulle bildas kö ut på Dag Hammarskjöldsleden så skulle detta kunna resultera i att bilister väljer

andra vägar. Trafikkontoret arbetar enligt Trafikstrategins mål vilka överensstämmer med att vidta åtgärder för att styra mot en omställning från bilanvändande till ökat resande med hållbara färdssätt. Den nya utformningen av Per Dubbsgatan medför förbättrade möjligheter till hållbart resande med målsättningen att de som inte är tvungna att använda bil istället väljer andra mer hållbara färdssätt.

Det kan dock finnas risk att bilister väljer alternativa smitvägar vid tillfällena då köerna ut på Dag Hammarskjöldsleden är långa. En möjlig smitväg skulle kunna vara att bilister väljer att svänga av till Carl Skottbergsgata för att sedan svänga ut på leden igen närmare Annedalsmotet. Utfarten är dock signalreglerad vilket är något som kanske motsäger att bilister gör detta val. En smitväg genom området Änggården är inte trolig då Apotekaregatan som går ut mot Per Dubbsgatan är reglerad med 1.2.3 Förbud mot trafik med motordrivna fordon, i riktningen ut mot Per Dubbsgatan.

Om det ändå skulle visa sig bli problem med smittrafik genom Änggården eller att Carl Skottbergsgata skulle bli överbelastad så kommer Trafikkontoret vidta möjliga åtgärder för att motverka denna effekt.

Planförslaget innebär att befintliga hållplatser flyttas västerut för att placeras på raksträcka och för att möjliggöra skilda hållplatslägen för buss respektive spårvagn. Detta föreslås för att öka kapaciteten för kollektivtrafiken.

24. Boende på Apotekaregatan 15 m fl

Anser att det är negativt att riva den gamla bebyggelsen.

Anser även att man bör ta upp de gamla planerna på en tunnel genom Medicinareberget då detta skulle lösa en del av trafikproblemen på platsen. Yttrandet är underskrivet av 4 fastighetsägare.

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandalternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*.

I arbetet med aktuell detaljplan har arbete med tunnel genom Medicinareberget inte varit aktuellt. Däremot finns inriktningsbeslut om att ska möjliggöra för en framtida tunnel under Medicinareberget. I det pågående arbetet med översiktsplan och i studier från Trafikverket tittar man på en större lösning, en tågtunnel från Frölunda som ansluter till västlänken, som påverkar trafikeringen i gatunätet genom avlastande effekt.

Grannkommuner

25. Mölndals stad

Mölndals stad ställer sig positiva till planen och framtagna trafikförslag för Per Dubbsgatan. Mölndals stad anser att det är viktigt att man säkrar framkomligheten för framtida citybuss (specifikt kollektivtrafiken vid Ehrenströmsgatan), samt ser över framkomligheten och kapaciteten för gång- och cykel. Påverkan på Söderleden bör också lyftas

fram. Vidare påpekar Mölndals stad att trafiksituationen vid entré och hållplatser, i synnerhet vid stopp, redan idag är mycket sårbar och behöver förbättras.

Mölndals stad kommer att starta upp en utredning för att se vilka eventuella åtgärder som krävs för att främja god framkomlighet för kollektivtrafiken genom Toltorpsdalen.

Kommentar:

Inom ramen för detaljplanarbetet har trafikanalyser genomförts på lokal respektive övergripande nivå (mikro/makro) för att visa vilka effekter förslaget medför både på det lokala och det statliga nätet, WSP 2018-09-03 och Ramböll, 2018-05-22. Trafikanalyserna finns i sin helhet som bilagor till planhandlingarna. Bedömningen att det inte blir någon påtaglig påverkan på riksintresset Söderleden har gjorts.

Hållplatsläget Sahlgrenska huvudentré är en stor och viktig målpunkt inte bara i Göteborg utan även regionalt. Platsen är utpekad inom arbetet med innerstadsringen och enligt antagen målbild *Koll2035 (Västra Götalandsregionen. 2017. Målbild Koll2035 - Kollektivtrafikprogram för stomnätet i Göteborg, Mölndal och Partille)* planeras hållplatsen bli en intensivt trafikerad hållplats med höga krav på kapacitet och komfort för resenärer. Detaljplanen möjliggör en ombyggnad av hållplatsläget i enlighet med Målbild Koll2035. Planen innebär förbättrad tillgänglighet, framkomlighet och kapacitet för fotgängare, cyklister och kollektivtrafik samt förbättring av de stadsmässiga kvalitéerna i enlighet med stadens trafikstrategi. Framkomligheten i samtliga utbyggnadsetapper har även de studerats i den genomförandstudie för allmän plats som har tagits fram.

Övriga

26. Anställd Sahlgrenska 1

Anser att vid utbyggnad bör vakten lokaliseras vid akutintaget för att underlätta för personalen på akuten vid hotfulla/våldsamma situationer.

Kommentar:

Detaljplanen reglerar inte lokalisering av vakter under byggskedet. Synpunkten förmedlas till västfastigheter som ansvarar för säkerheten för verksamheten under såväl byggskedet som vid detaljplanens färdigställande.

27. Boende på Fågelfångaregatan

Anser att en alternativ placering prövas så att Per Dubbshuset kan bevaras. Alternativt bevara delar av huset och på olika sätt integrera dessa i den nya byggnationen.

Kommentar:

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*. Även om det inte har varit möjligt att reglera i planhandlingarna finns det ambitioner om återanvändning av material.

Det som i nuläget planeras gällande återanvändning/återbruk är:

- Att minnes-stenar och tavlor från Per Dubbshuset skyddas och bevaras före rivning samt placeras på lämplig plats i Hus 1
- Delar av Per Dubbssalen och dess interiör bevaras och demonteras före rivning, återskapas i nytt konferensrum i Hus 1, 2 eller 3.
- Mindre permanent utställning i entréhall (Hus 1 och Hus 3) som visar på områdets historia och de byggnader som rivits.

- Delar av byggnaderna som kan återanvändas som utvändiga eller invändiga gestaltningselement, som tex i låga murar eller i konstverk tas till vara.
- Tegel och annat material som inte går att återanvända i de nya byggnaderna lämnas till återbruk.

28. Boende på Högsbogatan

Anser att där dubbelriktade cykelbanor anläggs ska de vara helt separerade från annan trafik, inkl. gångtrafikanter. Cykelbanan ska behandlas som en extra fil och enkelriktade cykelbanor på vardera sida av gatan. Övergångsställen ska gå över gatan och cykelbanan så att det är tydligt vem som sak lämna företräde. Inga blandzoner. Inga indragna cykelbanor. Staden borde ha standardiserade gatsnitt i olika varianter.

Kommentar:

Cykelbanornas dragning och utförande har studerats i genomförandestudien och utgångspunkten för det arbetet gällande cykelbanor har varit Göteborgs stads cykelstrategi. Gång- och cykelbanor samt gator följer stadens tekniska handbok där det finns standardiserade mått. Alla projekt är dock unika med unika förutsättningar vilket gör att avsteg ibland är nödvändigt på grund av exempelvis platsbrist i befintliga områden. På grund av just platsbrist så medger planen en dubbelriktad cykelbana på Per Dubbsgatans södra sida vilken breddas från dagens mått för att kunna möta de behov som finns och kommer att utvecklas. På sträckor kommer gång och cykel att separeras med träd och i en kritisk punkt med en mur.

29. Boende på Lövskogsgatan 2

Efterfrågar en helhetstanke kring Medicinareberget. Gestaltningen i förslaget är deprimerande och skapar otrevliga miljöer. Önskar att området byggs vackert med ljusinsläpp, öppna ytor och grönska. Föreslaget hus bör sänkas från 23 till 13 våningar. Bevara de kulturhistoriska byggnaderna. Bygg en sammanhängande och rak cykelbana på västra sidan Per Dubbsgatan ända ner till Linnéplatsen.

Kommentar:

Detaljplanen behandlar utvecklingen inom planens avgränsning. Detaljplanen har dock föregåtts av ett planprogram som ser till helheten i ett större perspektiv. Planprogrammet samt universitetets två utvecklingsplaner ser till en helhetsutveckling av ett större område, inklusive Medicinareberget. För en fördjupad bild se bilagorna till samrådsförslaget *Program Medicinareberget och Sahlgrenska, Sahlgrenska utvecklingsplan* samt *Campusplan Medicinareberget*.

Stadsbyggnadskontoret och exploatörens arkitekt har under granskningsskedet bearbetat gestaltningen av förslaget med utgångspunkt i det platspecifika, med delvis hänsyn till kulturmiljön och delvis hänsyn för den viktiga målpunkt, samhällsviktiga funktion och visuella dominans av gaturummet som bebyggelsen innebär.

Intentionen med gestaltningen är att byggnaderna ska gestaltas med en utformning som signalerar området och komplexets betydelse i staden. Tillkommande byggnader ska ge området en ny årsring med modernt uttryck som även är anpassat till den befintliga miljön i material, det röda teglet och i omsorgen om detaljer, vilket varit karaktäristiskt för området som helhet och i detta gaturum över tid.

Centrala funktioner som ex. akutmottagning och entréhallar ska utformas tydligt. Nivåskillnader ska överbryggas genom in- och utvändiga stråk med byggnader som är anpassade till områdets topografi. Möten över gränser ska möjliggöras i en öppen och inbjudande länkbyggnad som blir områdets nya sociala kopplingspunkt. Se avsnitt **Över-**

gripande gestaltningsidéer samt ***Riktlinjer för utformning*** i planbeskrivningen, för utförligare beskrivning av intentioner och krav på gestaltning av tillkommande bebyggelse.

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandevalternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*.

Angående cykelbanans dragning och utförande se svar på yttrande nr. 28.

30. Boende på Övre Besvärsgatan 4 / Anställd Sahlgrenska 2

Boende anser att genomförbarheten är osäker på grund att den ändrade politiska majoriteten. Man bör även utreda en alternativ lokalisering för Per Dubbshuset istället för att riva det.

Tillgängligheten för funktionsvarierande har inte beaktats på ett tillfredställande sätt. Föreslår att skapa en öppen trappa utomhus från hållplatsen till Medicinarlängans entré. Tillgängligheten för rullstolsbundna ska säkerställas.

Gällande trygghet kritiserar takparken då den kan bli en plats för självmordsbenägna.

Det planerade torget vid vändslungan kritiserar också då det inte blir en trevlig plats.

Förslag är att bebygga ”akuttorget” istället och bygg en kioskbyggnad på hållplatstorget.

Dela upp Hus 1 i mindre volymer med levande bottenvåningar.

Trivsel kommer att bli ett problem i området och att det saknas illustrationer på föreslagna bebyggelse och utformning av allmänna platser vilket försvårar att sätta sig in i planförslaget.

Kommentar:

Gällande synpunkt om genomförbarhet pga. ändrad politisk majoritet.

De tekniska förvaltningarna arbetar på uppdrag av politikerna. Fastighetsnämnden kommer att ge fastighetskontoret i uppdrag att underteckna ”Avsiktsförklaring 2” och ställa sig bakom de ekonomiska förutsättningarna för exploateringen samt föreslå kommunfullmäktige att fatta genomförandebeslut för exploateringen av ”Detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan” genom att fastställa en projektbudget om 276 miljoner kronor i 2019 års prisläge, varav intäkterna uppgår till 222 miljoner kronor. Detta beslut kommer att fattas innan granskning av detaljplanen.

Trafiknämnden kommer fatta beslut om investering i Per Dubbsgatan i kommande investeringsplanering och att ge trafikkontoret i uppdrag att arbeta vidare med en överenskommelse med Västrafik om förtida underhåll.

Se även avsnitt *Planförhållanden och tidigare ställningstaganden* sid 9 i planbeskrivningen för en fördjupad bild av beslutsgången och den politiska förankringen i ärende.

Under planarbetet har det tagits fram en social konsekvensanalys, Radar, daterad 2019-06-19, som hanterar och analyserar sociala aspekter såsom bland annat tillgänglighet och trygghet. Inom arbetet med GFS:en har även tillgänglighetsanalys och tillgänglighetsplan gjorts som följer Göteborgs stads planeringsverktyg vid om- och nybyggnation för ökad tillgänglighet avseende personer med funktionsnedsättningar. Denna analys och plan visar på att området är en utmaning till följd av många trafikala funktioner på begränsad yta samt en utmanande topografi. Vidare förklaras vikten av att peka ut ett

antal stråk och utforma dessa med mycket hög tillgänglighet för samtliga grupper. Att de utpekade stråken är genomgående, logiska och utan avbrott ska tillses i den fortsatta projekteringen.

Möjligheten att placera hissar från perrongerna upp till Hus 2 har undersökts men inte valts på grund av trafiksäkerhetsskäl, trygghetsaspekt och verksamhetens utformning.

Intentionen med parken på taket av Hus 2 är en sammanhängande takpark som kan utgöra en grön oas för alla som arbetar och rör sig i området. Ett gångstråk över taket som är öppet för alla att använda under större delen av dygnet och som kopplar samman Medicinareberget och Sahlgrenska sjukhuset och vidare mot Botaniska trädgården. Angsynpunkten om självmordsbenägna så har platsen gestaltats för att bli så trygg och säker som möjligt. Åtgärder för trygghet och suicidprevention är tex. icke klätterbara glasräckan runt takparken (som även dämpar blåst), i markplan på västra sidan om takparken planteras träd och hållplatsen har till viss del tak vilka avser avskräcka eller fånga upp fall. På västra sidan går en trappa längs fasaden med samma funktion.

Överblickbarhet, stora flöden av människor samt många ”ögon” i form av fönster riktade mot parken ska verka för trygghet. Målet är att skapa en trevlig, trygg och säker miljö.

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*.

Planhandlingarna har kompletterats med fler och uppdaterade illustrationer över förslaget. Se PM-kvartersmark och Trafik och gestaltningsförslag samt svar på yttrande 29 för en fördjupad bild av intentionerna med projektet.

31. Naturskyddsföreningen

Är positiva till en förtätning men efterfrågar att man bevarar och bygger om befintliga bebyggelse istället för rivning, att klimatkrav ställs på ny bebyggelse, att grönytefaktorer arbetas in i planen, att grönytor ska säkerställas i gatumiljön och åtgärda de bristfälliga sträckorna av den föreslagna cykelbanan.

En konnektivitetsanalys efterfrågas för att undvika att grönstråk bryts.

Föreningen ser fram emot resultatet från kompensationsåtgärderna innan granskningen.

Föreningen är positiv till trafikutformningen, men efterfrågar att förslaget omarbetas utefter Göteborgs cykelprogram (2015).

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig be-

byggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ*, Arkitema/Sweco, 2019-10-17.

Exploatörerna har idag som övergripande mål att följa Miljöcertifiering enligt Leed för Hus 2–3 och Miljöbyggnad Hus 1 och 4. Systemen innehåller krav på att minska klimatpåverkan från produktion av material.

Angående grönska i gaturummet se svar på yttrande nr. 29.

Gällande cykelbanans dragning och utförande se svar på yttrande nr. 28.

Större delen av planområdet är i dag hårdgjort med några mindre gårdar och små områden med grönska i form av gräs, träd och buskar. Vegetationen är i dag sporadisk och saknar genomgående strukturer. På några platser längs Per Dubbsgatan finns trädrader och muren längs med före detta Vanförestalten är delvis klädd med klätterväxter.

En naturvärdesbedömning har utförts för området kring Medicinareberget av Park- och naturförvaltningen, 2017-11-09. Träd med högt och visst naturvärde har identifierats. Målsättningen är att träd med högt naturvärde väster om Hus 4 kommer att kunna bevaras. Dock hamnar två ekar med högt naturvärde, fem almar i rad med visst naturvärde och en dunge, med visst naturvärde, i slänt upp mot Medicinareberget i östra delen av planområdet inom de planerade byggnadernas fotavtryck. Vid ombyggnad av Per Dubbsgatan påverkas även två trädrader, en med bokträd och en med lindar som omfattas av ett generellt biotopskydd. Ansökan om dispens från biotopskyddet ska göras av fastighetskontoret och kommer att ske innan antagande av detaljplanen kan äga rum. Detaljplanen styr så att nya alléer anordnas utmed Per Dubbsgatan (allé). Dessutom ställs krav på plantering, både på allmän platsmark och vid kvartersmark när bergskärning krävs. Detaljplanen styr även att marklov krävs för fällning av träd med en diameter på minst 0,5 meter vid brösthöjd och ska villkoras med krav på kompensationsplantering.

En utredning kring mindre hackspett vid Medicinareberget har tagits fram, Naturcentrum AB, daterad 2016-03-31. Utredningen tittar på ett större område än detaljplaneområdet och visar på att det finns häckningsplatser vid exempelvis Mossen, Änggårdsbergen och Slottsskogen. Själva Medicinareberget hyser endast smärre arealer med lämpliga miljöer och flera av dessa kommer inte att påverkas vid genomförande av den exploatering som föreslås, däremot skulle konnektiviteten kunna påverkas negativt. Åtgärder för att minska påverkan är att spara äldre träd som hackspetten kan nyttja vid födosök.

En utvärdering av behovet av kompensationsåtgärder har gjorts och grönytefaktor har tagits fram för detaljplanen. Planförslaget innebär en stor påverkan på kulturmiljön där kulturella ekosystemtjänster ingår, inte enbart på grund av uppförandet av bebyggelsen på kvartersmark utan även på grund av gaturummets bredd på allmän plats. Bebyggelse varvat med grönska har lyfts som en viktig del av områdets karaktär. Lind och björk behövs som komplement till ek för födosök för hackspett.

Gestaltningförslaget för allmän plats ersätter den grönska som idag finns intill gaturummet med annan grönska i gaturummet. Det behövs för att bevara en del av karaktären med grönt gaturum. De träd i rad och i dunge som tas bort kompenseras av planteringar av nya alléer, vilka i framtiden kommer omfattas av generellt biotopskydd enligt Miljöbalken kapitel 7 §11. Trädrader planteras utefter cykelbanan vid Akuttorget och hållplatsen. Vid hållplatsen föreslås dubbla trädrader samt träd på perrongerna. Om nya träd anläggs får de inte påverka ledningsnätet. I det förslag som ligger som underlag till detaljplanen påverkas inte några ledningar.

Trädraderna hjälper till att tydliggöra både vägrummet och parkrummet, ta ner skalan av de stora byggnaderna och kommer bli en spridningsväg för flera artgrupper. Därför väljs såväl större höga träd, pelarformiga träd som lägre blommande träd i de olika raderna och väderskyddande tak vid hållplatslägena ska anpassas för att träden ska rymmas.

Den gröna sluttning som försvinner när gaturummet breddas kompenseras av buskar i enhetliga planteringar under trädraderna mot gatan samt klätterväxter på bergsskärningar och stängsel mot spår i vändslingan.

Sammantaget ökas de gröna kvaliteterna i området, framförallt i gaturummet, genom att fler träd, buskar och gröna ytor planeras tillföras än vad som finns på platsen i dag.

32. Skrivelse med 44 namnunderskrifter

Protesterar mot en rivning av Per Dubbshuset.

Kommentar:

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandevalternativ, Arkitema/Sweco, 2019-10-17*.

33. YIMBY skrivelse med 71 namnunderskrifter

YIMBY är positiva till en utbyggnad men kritiserar förslaget utifrån de omfattande rivningar som föreslås. Anser att man bör vidare undersöka hur man kan förena utbyggnaden med hänsyn till befintlig bebyggelse.

YIMBY anför att det är den planerade hållplatsen som är grunden till varför rivningarna behövs. De föreslår en lösning där hållplatsläget flyttas lite längre västerut och därmed försvinner behovet att riva den s.k. yngre Vanförestalten. Ett hållplatstorg kan anläggas och vändslingan för spårvagnen tas bort. Nya byggnader kan införlivas i befintliga. Till förslaget hör skisser på föreslagen utformning.

YIMBY kritiserar gestaltningen och materialvalen och föreslår att man i utformningen gör fasader med gult eller rött tegel likt byggnadstraditionen i området.

Tillägg

- Anser att det känns som maktmissbruk att bara riva och göra om
- Är inte av uppfattningen att allt ska bevaras, men att man offerar en bra blandning av olika tidsepoker och att det är resursslöseri. Inkludera klimatpåverkan från rivning kontra nybyggnation i miljökonsekvensbeskrivningen.

Kommentar:

Planarbetet följer den lagstadgade detaljplaneprocessen för en fördjupad bild av ärendets beslutsgång se kapitel *Planens syfte och förutsättningar* rubrik *Planförhållanden och tidigare ställningstaganden* i planbeskrivningen.

Angående avvägning mellan kulturvärden och behovet av att utveckla förutsättningarna för vård, forskning och näringsliv på platsen, se inledande beskrivning ”Stadens inledande kommentarer” sid 2.

Det är en mängd olika faktorer, verksamhetsbehov och krav som föranleder rivning av befintlig bebyggelse. Alternativa placeringar som möjliggör bevarande av befintlig bebyggelse, har studerats under arbetet och förkastats, detta beskrivs i framtagna MKB samt i *Alternativa placeringar-bevarandeanternativ*, Arkitema/Sweco, 2019-10-17.

Miljökonsekvensbeskrivningen görs utifrån PBL och miljöbalken där inte klimatpåverkan vid rivning regleras.

Hållplatsens läge och utformning samt alternativa placeringar har studerats under arbetet med detaljplanen, vissa alternativ finns beskrivna i GFS:en framtagna av trafikkontoret.

Angående gestaltning och materialval se svar på yttrande nr. 29. För utförligare beskrivning av intentioner och krav på gestaltning av tillkommande bebyggelse se kapitel *Detaljplanens innebörd och genomförande* rubrik *Övergripande gestaltningsidéer* samt *Riktlinjer för utformning* i planbeskrivningen.

Ändringar

Stadsbyggnadskontoret bedömer att det med följande ändringar är lämpligt att gå vidare med förslaget.

Utöver mindre justeringar föreslås följande:

- Plankartan har justerats utifrån att planstrukturen förändrats sedan samrådet, liksom avseende användningsgränser, egenskapsgränser och användningsbestämmelser. Planbestämmelser gällande utformning, nyttjandegrad, placering, utförande, begränsningar av markens bebyggande, störningsskydd och upplysningar har reviderats. Planområdet har ökat något. Genomförandetiden har fördröjts för två delar, dels för Hus 4 som pga. bygglogistiska skäl förutsätts byggas ut först efter Hus 1–3, dels för en mindre del av cykelbana på norra sidan av Per Dubbsgatan med anledning av luftmiljön.
- Illustrationskartan har reviderats utifrån att planstrukturen förändrats, justeringar har gjorts enligt utvecklat gestaltningsförslag samt tillägg av ytterligare föreslagna förbindelsegångar.
- Planbeskrivningen har genomgått en generell revidering med förtydliganden.
- Avsiktsförklaring för Grön transportplan av skrivits under av berörda parter.
- Reviderade utredningar och studier: Miljöteknisk markundersökning, PM kvartersmark lokalgator och torg, Geoteknik och bergteknik PM förstudie, Utlåtande geologiska risker, Miljöteknisk markundersökning, PM miljö, Socialkonsekvensanalys (SKA) samt Dagvatten- och skyfallsutredning.
- Utredningar och studier framtagna efter samråd: Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) KMV Forum och Calluna 2019-11-29, Alternativa placeringar-bevarandeanternativ Arkitema/Sweco 2019-10-17, Trafik och gestaltningsförslag framtaget som del av genomförandestudie Sweco 2020-06-17, Dagsljus för detaljplan Medicinareberget Ramböll 2020-09-29, Genomförandestudie (GFS) trafikkontoret 2020-06-17.
- Skyfallslösningen har ändrats, skyfallsleden genom kulvert har ersatts av magasin på kvartersmark samt lösningen för hur vattnet sedan leds vidare, till det kommunala VA-systemet och inte till Vitsippsdalen.

- Stadsbyggnadskontoret, trafikkontoret och exploatörens arkitekt har under granskningsskedet bearbetat gestaltningen av förslaget med utgångspunkt i det platsspecifika, med dels hänsyn till kulturmiljön och dels hänsyn för den viktiga målpunkt, samhällsviktiga funktion och visuella dominans av gaturummet som bebyggelsen innebär.
- Planstrukturen har omarbetats och reglering av allmän plats och kvartersmark har ändrats så att allmän plats utökats och säkerställer tillgänglighet inom planområdet.

Arvid Törnqvist
Planchef

Viveca Risberg
Projektledare

Bilaga 1

Sändlista samråd

Detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan,
inom stadsdelen Änggården i Göteborg

Dnr: 13/0563

Remisstid: fr o m 2018-12-12
t o m 2019-01-29

Utsänd datum - Brev: 2018-12-11

Utsänd datum - epost: 2018-12-12

KOMMUNALA FÖRVALTNINGAR

Fastighetskontorets tillgänglighetsavd
Fastighetsnämnden/kontoret
Göteborg Energi AB (Fjärrvärme)
Göteborg Energi Gasnät AB
Göteborg Energi GothNet AB
Göteborg Energi Nät AB
Kretslopp och Vatten
Kulturnämnden/förvaltningen
Miljö- och klimatnämnden/Miljöförvaltningen
Namnberedningen och GDA adresser
Park- och naturnämnden/förvaltningen
Räddningstjänsten Storgöteborg
Stadsdelsnämnden/förvaltning i Majorna-
Linné
Trafiknämnden/kontoret
Utbildningsnämnden/förvaltningen

STATLIGA MYNDIGHETER ETC

Business Region Göteborg AB
Försvarsmakten Högkvarteret, HKV
Göteborgsregionen (GR)
Lantmäterimyndigheten
Luftfartsverket
Länsstyrelsen
Polismyndigheten
Skanova Nätplanering D3N
Swedavia AB
Svenska Kraftnät
Västfastigheter Ledningsstab, Flygplatschefen
Västtrafik AB

SAKÄGARE

Utsänt enligt fastighetsförteckning

BOSTADSRÄTTSSINNEHAVARE, HYRESGÄSTER, BOENDE

Hyresgästfören. Region V Sverige

GRANNKOMMUNER

Mölnads stad

ÖVRIGA

Göteborgs ornitologiska förening
Göteborgs spårvägar
"Funktionsrätt Göteborg
(tidigare HSO; Handikappfören.
Samarbetsorgan)"
Naturskyddsfören.i Gbg
Swedegas
Västfastigheter, Distrikt Göteborg

FÖR INTERN UPPFÖLJNING

Diariet
Projektadmin
Strategiska avd

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Samhällsbyggnadsenheten
Nirmala Blom-Adapa
Arkitekt
010 224 4789
nirmala.blom-adapa@lansstyrelsen.se

Yttrande
2019-02-04

Diarienummer
402-45364-2018

Sida
1(8)

Göteborg Stad
Stadsbyggnadskontoret
sbk@sbk.goteborg.se
Ert dnr. 13/0563

Förslag till detaljplan för vård och forskning vid Per Dubbsgatan, inom stadsdelen Änggården, Göteborg stad, Västra Götalands län

Handlingar daterade 2018-11-27 för samråd enligt 5 kap 11 och [11 a §§](#) plan- och bygglagen (PBL 2010:900), utökad förfarande

Länsstyrelsens samlade bedömning

Länsstyrelsen lämnar följande bedömning enligt 5 kap 14 § plan- och bygglagen (PBL 2010:900).

Länsstyrelsen har förståelse för stadens ambition att möjliggöra en samlad plats för vård, vårdrelaterade forskning och utbildning samt näringsliv under namnet "Sahlgrenska Life". Länsstyrelsen bedömer dock att planförslaget medför en mycket stor negativ påverkan på de höga kulturhistoriska värden som är specifika och karaktäristiska för Sahlgrenska sjukhuset. Planförslaget bryter mot områdets sammanhållna karaktär gällande skala, material och färgsättning. Rumsliga och arkitektoniska kvalitéer går förlorade. Det är ytterst olyckligt att staden är beredd att riva bebyggelse inom ett kommunalt bevarandeområde i den utsträckning som planförslaget föreslår. Värdefulla platsbildningar och viktiga siktlinjer kommer att försvinna och det historiska sammanhanget i Sahlgrenska sjukhusområdet går inte längre att förstå.

Särskilt beklagligt är det med rivning av Per Dubbshuset som strider mot befintlig detaljplan där byggnaden har försetts med bestämmelsen q₁, bevarandebestämmelsen som innebär att byggnaden ej får rivas och att befintlig fasadutformning ska bevaras.

Enligt planförslaget bevaras den före detta vanförestalten. Byggnaden kommer dock att hamna i ett helt nytt sammanhang i direkt anknytning till nya planerade höghus (Hus 4) och rycks därmed ur sitt historiska sammanhang då övrig äldre bebyggelsen inom planområdet rivs.

Vid planerad stadsutveckling behöver Göteborgs Stad utveckla sitt arbetssätt så att kulturhistoriska värden ska kunna tas tillvara på bästa sätt. Ett exempel på där kulturmiljön har varit en tydlig planeringsgrund för den senare planprocessen är arbetet med detaljplanen för kvarteret Härbäret.

Planförslaget borde ha föregåtts av en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) där olika alternativa lokalisering- och utformningsförslag studerats noggrant. Val av lokalisering borde ha grundats på minsta negativa konsekvenser på miljön. Avsaknad av en MKB medför att det i dagsläget saknas ett övertygande motiv som stödjer de storskaliga rivningar som planförslaget innebär.

Ett allmänintresse av särskilt stor vikt

Länsstyrelsen vill gärna ta tillfället i akt att betona att det är av stor vikt hur samhällsplanering och gestaltning av livsmiljöer som berör allmänna intressen sker. Staden har självklart ett ansvar att möjliggöra de ändringar som samhällsutvecklingen kräver, dock har man likaså ett stort ansvar för hur man disponerar och använder med befintliga resurser för att skapa bästa möjliga samhällsnytta. Kulturmiljö utgör en resurs som ska tas tillvara och integreras i samhällsutvecklingen. Väl bevarade kulturmiljöer som integreras i stadsbilden ger människan en förståelse för stadens historia.

Kulturmiljö

Planförslaget medför rivning av byggnader med höga kulturhistoriska värden som har central betydelse för förståelsen av Sahlgrenska sjukhusets utveckling från det ursprungliga paviljongsjukhuset till senare friliggande och funktionsseparerade byggnader.

Kulturmiljöer är oersättliga resurser som bör integreras och tas tillvara i plan- och byggprocesser. Det görs genom att kulturmiljön är en utgångspunkt för gestaltningen av livsmiljön.

På en politiskt nationell nivå har detta bedömts som en viktig planeringsgrund. Regeringen vill framhålla att gestaltning av den befintliga livsmiljön och förvaltningen av de kulturvärden som finns där är en lika viktig uppgift som skapandet av nya områden. Ny bebyggelse och infrastruktur behöver utformas så att de stödjer och kompletterar det befintliga, så att de värden som finns på platsen tillvaratas och kan utgöra en resurs. (regeringens proposition Politik för gestaltad livsmiljö 2017/18:110)

Ett viktigt inslag i visionen för Västra Götalandsregion (VGR) är att kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena vårdas och utvecklas.

Göteborgs kommun har i sin tur pekat ut Sahlgrenska Sjukhuset som ett kommunalt bevarandeområde och det ingår i stadens bevarandeprogram (*område 18 E, Änggården*).

I planhandlingarna ingår en dokumentation som staden har tagit fram för de byggnader som berörs av planförslaget och som avses rivas. I dokumentationerna framkommer bland annat hur välbevarat Per Dubbshuset är såväl interiört som exteriört. Interiöra detaljer i flera rum är av hög kvalitet. I byggnaden finns även flera detaljer som är helt unika för Sahlgrenska Sjukhuset och berättelsen om sjukhusets betydelse över tid, såsom minnesstenar (på fasaden), donationstavlor i marmor (vid entrén) samt minnestavlor över verksam läkarpersonal på sjukhuset. De personhistoriska dokument som finns bevarade i byggnaden är helt unika för Sahlgrenska Sjukhuset och för förståelsen av sjukhusets betydelse och utveckling.

Västra Götalandsregionen har tagit fram en rapport som utgör en del av planhandlingarna. I denna rapport beskrivs konsekvenserna för Per Dubbshuset mot bakgrund av placering av det föreslagna Hus 1. I rapporten presenteras också fyra möjliga strategier för hur minnet av Per Dubbshuset skulle kunna integreras i gestaltningen av projektet. Strategierna är dock löst utformade och tar inte tydliga avstamp i byggnadernas särskilda värden och kvalitéer. Planhandlingarna saknar dock strategier för någon form av bevarande inför den fortsatta planprocessen. Länsstyrelsen

bedömer att planförslaget uttrycker mycket låga ambitioner vad gäller omhändertagande av de höga kulturhistoriska värdena.

Det är beklagligt att detaljplanen i sin nuvarande utformning medger rivning av byggnader med höga kulturhistoriska värden i denna omfattning.

Synpunkter på sådant som kan aktualisera prövning

Länsstyrelsen bedömer med hänsyn till ingripandegrunderna i 11 kap 10 § PBL och nu kända förhållanden att frågor som berör hälsa / säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion/skada på riksintresse och miljökvalitetsnormer måste lösas på ett tillfredsställande sätt i enlighet med vad som anges nedan för att ett antagande inte skall prövas av Länsstyrelsen.

Motiv för bedömningen

I sin nuvarande utformning saknar planförslaget en tydlig redovisning av följande aspekter som berör Länsstyrelsens prövningsgrunder enligt PBL och dessa måste klarläggas i en godtagbar utsträckning i enlighet med det som anges under *synpunkter i detalj*:

- Påverkan på grund av avrinning av ytvatten från planområdet till *Vitsippsbäcken*, som ligger inom den närliggande Änggårdsbergen som är ett riksintresse för naturvård och friluftsliv
- Visa att miljökvalitetsnormens dygnsvärde för kvävedioxid klaras inom planområdet
- Eventuella bullerstörningar för närliggande bostäder på grund av den föreslagna platsen för helikopterplattan.
- Vibrationer från trafik behöver studeras och vid risk för överskridanden behöver dessa säkerställas
- Stabilitet vid bergsslänter inom planområdet.
- Klarlägga föroreningsituationen

Synpunkter i detalj:

Riksintresse (både MB kap 3 och 4)

Änggårdsbergen: riksintresse för naturvård och friluftsliv

Söder om planområdet ligger naturreservat Änggårdsbergen som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Från Skyfall- och dagvattenutredningen framgår att Sahlgrenska Sjukhusområdet ligger i en sänka och vid stora regn och skyfall avleds ytvatten från Guldheden och fördröjs innan sänkan fylls upp. När sänkan är full, sker avledning av ytvatten söderut, mot Vitsippsbäcken, som är en del av naturreservatet. Det medför att flödesvolymen till Vitsippsbäcken ökar vid skyfall som en konsekvens av minskad utjämning inom planområdet. Redan i dag sker en återkommande erodering av slänterna ner mot Vitsippsbäcken. En miljökonsekvensbeskrivning (MKB) måste belysa vilka konsekvenser som den ökade flödesvolymen har för naturmiljön samt efterföljande skredrisk i Vitsippsdalen.

Länsstyrelsen påminner om att, inom Vitsippsdalen krävs tillstånd för schaktning, fyllning, tippning, dikning eller liknande åtgärder och att möjligheten till att bevilja tillstånd för större ingrepp är begränsad.

Miljökvalitetsnormer för luft

Det lokala bidraget från trafikutsläppen i närområdet bidrar till att lufthalterna är höga inom planområdet. Det är inte klarlagt om miljökvalitetsnormen överskrids i dag då en nulägesbeskrivning saknas i underlaget. Planens luftutredning har beräknat halter i luft av kvävedioxid (NO₂) och partiklar (PM₁₀) åren 2025 och 2028. Lufthalterna beräknas vara höga i de delar av planområdet som angränsar till gatuummet kring Per Dubbsgatan. Den miljökvalitetsnorm som beräknas vara svårast att klara inom planområdet är dygnsvärdet för NO₂. Dygnsvärdet beräknas överskridas eller tangeras längs delar av gatan 2025 och tangeras 2028.

Eftersom sjukhusområdet är en plats där det är sannolikt att känsliga personer vistas anser Länsstyrelsen att det är angeläget att inom planarbetet verka för lägre halter i området. Luftutredningen drar slutsatsen att det inte är möjligt att påverka haltbilden i området med hjälp av ändrad utformning på den nya bebyggelsen. Det planeras för grönska och trädrader i området och här är det viktigt att tänka igenom utformningen och placering för att inte ytterligare försämra ventilationen, vilket kan resultera i sämre luftkvalitet. Vid rätt placering kan luftkvaliteten förbättras vid gång- och cykelbanor.

Det är nödvändigt att minska trafikmängderna och utsläppen från trafiken för att sänka halterna. Enligt planhandlingarna har arbetet med en Grön transportplan påbörjats för området, vilket Länsstyrelsen anser är mycket positivt. Bland annat diskuteras åtgärder för att minska genomfartstrafiken, prioritering av elektrifierade bussar för linjerna förbi Sahlgrenska. I luftutredningen bedöms att 90 % elbussar på områdets busslinjer skulle kunna ge haltnivåer med marginal till MKN.

Då dygnsvärdet för NO₂ riskerar att överskridas anser Länsstyrelsen att en vidareutveckling av trafikåtgärderna och en bedömning av halterna utifrån beslutade åtgärder ska redovisas vid fortsatt planarbete.

Bullerstörning

I planen medges en ny helikopterplatta på taket av Hus 1. Det framgår av planbeskrivningen att detta läge är fördelaktigt då det ligger tillräckligt långt ifrån bostadsbebyggelse. Det förväntas inte heller någon ökning av antalet helikopterflygningar. Länsstyrelsen anser att buller vid närliggande bostäder med anledning av flytt av helikopterplatta behöver utredas. Det behöver också redogöras för hur ofta flygrörelser bedöms uppkomma och hur många av dessa som sker nattetid. Dessutom behöver det beskrivas om flytten kommer att medföra att andra bostäder kommer att bli berörda t ex genom ändrad inflygningsväg.

Vibrationer

Länsstyrelsen anser att vibrationer från trafik behöver studeras inför granskningskedet och klarläggas vid fortsatt planarbete. I det fall vibrationerna i vårdlokaler riskerar att överskrida 0,4 mm/s behöver det regleras med en planbestämmelse att byggnaderna utförs så att vibrationerna inte överskrider detta värde.

Förorenade områden

Den genomförda markundersökningen täcker inte in hela detaljplaneområdet. Någon provtagning har inte utförts i planområdets västra och östra delar. Länsstyrelsen anser att föroreningsituationen inom hela planområdet måste klarläggas. Utformning och omfattning av kompletterande undersökningar bör stämmas av med tillsynsmyndigheten, Miljöförvaltningen i Göteborg. Den kompletterande provtagningen ska innehålla en riskbedömning utifrån den planerade markanvändningen och utgöra grund för nödvändiga saneringsåtgärder. Nödvändiga saneringsåtgärder ska framgå i planbeskrivningen med en kostnadsuppskattning. Detaljplanen måste säkerställa att dessa saneringsåtgärder genomförs innan byggnation kan påbörjas.

Behov av ytterligare provtagning av grundvatten och avgränsning av påträffad förorening i grundvatten behöver stämmas av med tillsynsmyndigheten.

Risk för bergras och blockutfall

Det framgår från planbeskrivningen att stabiliteten inom planområdets del som utgör höga bergsslänter kommer att utredas. Vid det fortsatta planarbetet måste stabiliteten säkerställas och krävs det åtgärder måste dessa vara klarlagda. (Se också bifogat yttrande från SGI: 5.2-1812-0778 dt 2019-01-04)

Råd enligt PBL och MB

Framkomligheten vid skyfall

Höjdsättningen av området kommer enligt planbeskrivningen att studeras mer inför granskningsskedet. Vid höjdsättning av området är det viktigt att hänsyn tas till att verksamheten som planeras är en samhällsviktig funktion. Det innebär att en högre säkerhetsmarginal till beräknad vattennivå bör tillämpas vid placering och utformning av byggnader och omgivning. Stadens riktlinjer anger minst 0,5 meter mellan högsta vattennivå och vital del för verksamheten. Höjdsättningen behöver också ta hänsyn till framkomligheten inom området. I dagsläget är framkomligheten begränsad i händelse av ett skyfall.

Förhållande till ÖP

Länsstyrelsen noterar att på sidan 61 under *Miljökonsekvenser* anges att inga områden med särskilda kulturintressen berörs och att detaljplanen överensstämmer med översiktsplan för Göteborg. Det stämmer inte eftersom Sahlgrenska sjukhuset är utpekade som ett kommunalt bevarandeområde och ingår i stadens bevarandeprogram (*område 18 E, Ånggården*).

Allmänna intressen

Naturmiljö

Mindre Hackspett:

Det finns endast en mindre andel grönområden inom planområdet och enligt de inventeringar som gjorts (Naturcentrum samt Norconsult) saknas lämpliga miljöer för mindre hackspett. Länsstyrelsen bedömer med hänvisning till utförda inventeringar att detaljplanen inte innebär en sådan påverkan som föranleder förbud enligt artskyddsförordningen. Det är trots detta önskvärt att grönstrukturer och särskilt grövre träd sparas i största möjliga utsträckning. Hänsyn till mindre hackspett bör även tas vid återplantering efter det att planen är genomförd.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen på att vid bedömningen av påverkan på mindre hackspett hade det varit lämpligare att hänvisa till den inventering som utfördes av Norconsult 2013 (Sahlgrenska och Medicinareberget - Naturinventering med särskild hänsyn till mindre hackspett). Denna inventering stämmer bättre överens med aktuellt planområde.

Biotopskydd:

Länsstyrelsen bedömer att trädraderna som i naturvärdesbedömningen har id 1 och 10, omfattas av de generella biotopskyddsbestämmelserna. Därför kommer dispens från biotopskyddet att krävas.

Trädraden med id 20 består enligt samma naturvärdesbedömning, huvudsakligen av träd med en stamdiameter mindre än 20 cm i brösthöjd. Trädraden omfattas således inte av biotopskyddsbestämmelserna och dispens från dessa krävs inte.

Vatten

Skyfall och Dagvatten - Änggårdsbergens naturreservat (vitsippsdalen):

MKB behöver förtydliga planens påverkan på dagvattenflöden och mängder av föroreningar som leds till Vitsippsbäcken. Koppjarbrunnen har idag, enligt utredningen, inte tillräcklig kapacitet för att minska koppjarhalten i utflödet till Vitsippsbäcken i önskvärd utsträckning. MKB måste påvisa hur reningskapaciteten kan ökas i förhållande till ett ökat flöde.

Vidare bör det från MKB framgå om planen innebär en sådan påverkan att skyfall-sytor eller eventuella stabiliseringsåtgärder måste utföras inom Vitsippsdalen.

Synpunkter enligt annan lagstiftning

Tillstånd enligt annan lagstiftning

I planbeskrivningen beskrivs de tillstånd och föreläggande enligt 9 kap miljöbalken som gäller för verksamheten. Diarienumret för tillståndet är 551-83662-2006, och inte 551-83662-206, som det har angivits. Kontakt behöver tas med tillsynsmyndigheten (Miljöförvaltningen) avseende planerad ändring av verksamheten, t ex flytt av helikopterplatta och planerad verksamhet i Hus 1 föranleder en anmälan om ändrad verksamhet enligt 1 kap 11 § miljöprövningsförordningen.

Vattenverksamhet/ grundvatten

Vid anläggande av byggnader med djup grundläggning, till exempel underjordiska garage eller källare, kan bortledning av grundvatten under anläggningskedet och/eller driftskedet bli aktuellt.

Länsstyrelsen upplyser om att åtgärder som kan innebära bortledning av grundvatten innebär en vattenverksamhet som regleras i 11 kap Miljöbalken. Bortledning av grundvatten är tillståndspliktig om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena. I det fall åtgärden bedöms vara tillståndspliktig ska samråd utföras i tidigt skede med Länsstyrelsens vattenvårdsavdelning. Det är verksamhetsutövarens ansvar att göra denna bedömning.

Transportstyrelsen

För att flytta en helikopterflygplats krävs normalt sett beslut från Transportstyrelsen både om ett nytt inrättande och godkännande. Se följande länkar:

<https://www.transportstyrelsen.se/sv/luftfart/flygplatser-flygtrafiktjanst-och-luft- rum/Svenska-flygplatser1/ansok-i-flygplatsarenden/tillstand-att-inratta-en-flyg- plats/>

<https://www.transportstyrelsen.se/sv/luftfart/flygplatser-flygtrafiktjanst-och-luft- rum/Svenska-flygplatser1/ansok-i-flygplatsarenden/godkannande-om-nationell- flygplats/>

Behovsbedömning

Länsstyrelsen har vid mötet med Stadsbyggnadskontoret den 2018-08-31 bedömt att betydande miljöpåverkan inte kan uteslutas Detta främst på grund av att fem av de äldre byggnaderna som utgör kärnan av Sahlgrenskas utveckling och historia avser att rivras. Det är en omfattande rivning som medför att stora kulturmiljövärden går förlorade. Några alternativ till denna rivning, som hade varit naturligt att studera i en miljökonsekvensbeskrivning, redovisas inte i planförslaget.

Staden gör bedömningen att planförslaget inte ger upphov till betydande miljöpåverkan men avser samtidigt att ta fram en miljökonsekvensbeskrivning till granskningsskedet. Det blir otydligt och är en processfråga som staden behöver ta ställning till.

Som motiv till att planen inte medför betydande miljöpåverkan anges i förslaget bland annat att den följer uppsatta intentioner i ÖP för Göteborgs kommun (2009) samt att planen ger påverkan på ett begränsat område med begränsade intressen som påverkas. Planen ska också bidra till att minska biltrafiken.

Att planförslaget påverkar ett begränsat område är inte motiverat med någon utredning som påvisar detta. Dessutom föreslås i planförslaget stora förändringar i trafiksystemet och att framkomligheten för biltrafik kommer att begränsas. Det kan mycket väl ha påverkan på övriga delar av trafiksystemet i Göteborgs Stad och även i Mölndals kommun. (Se även Trafikverkets yttrande TRV 2018/134932 dt 2019-01-22) Vidare gör Länsstyrelsen bedömningen att planen inte överensstämmer med Göteborgs stads gällande översiktsplan, vilket har redovisats tidigare i yttrandet under rubrik: *Förhållande till ÖP*

I utredningen ”Fördjupad kulturmiljöutredning och konsekvensbeskrivning” som Tyréns har tagit fram på uppdrag av staden som en del av planhandlingarna, görs en sammanfattande analys av planförslaget: ”Som helhet går det att slå fast att få delar inom Sahlgrenska sjukhusområdet torde vara sämre lämpat för den typ av bebyggelse som föreslås, sett ur ett kulturmiljöperspektiv”. Konsekvensanalysen gör följande bedömning: Planförslaget raderar två av områdets hittills fyra utbyggnadsfaser, varav Per Dubbshuset och Norra Entrébyggnaden som bedöms vara särskilt viktiga för förståelsen av sjukhusets utveckling. ”Sammantaget bedöms

planförslaget som nästintill förödande för Sahlgrenska sjukhusområdets samlade kulturvärden”.

Sammantaget anser Länsstyrelsen att förslaget kan antas medföra betydande miljöpåverkan och en miljökonsekvensbeskrivning bör tas fram. Staden är välkommen att samråda om avgränsning av MKB.

Länsstyrelsen framför redan nu att planförslaget behöver betydligt bättre underlag för att övertyga om att det inte finns några andra alternativ att tillgodose kraven i vårdverksamheten än att riva Per Dubbshuset. I MKB bör också alternativa lokaliseringar och utformningar liksom åtgärder som kan minimera den betydande påverkan på kulturmiljön studeras.

Det är bristfälligt och mycket olyckligt att planförslaget presenterar den tänkta utformningen av bebyggelsemiljön innan en miljökonsekvensbeskrivning har upprättats.

Detta yttrande har utvecklingsledare Christina Gustafsson beslutat och arkitekt Nirmala Blom-Adapa föredragit. I den slutliga handläggningen har även sakkunniga från byggnadsantikvarie kulturmiljö, miljöskydd, naturvård, vattenvård samt samhällsskydd och beredskap/ Länsstyrelsens Tvärgrupp Göteborg medverkat.

Christina Gustafsson

Nirmala Blom-Adapa

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Bilaga för kännedom:

Kopia av yttrande till Länsstyrelsen från:

1. Statens geotekniska institutet SGI: 5.2-1812-0778 dt 2019-01-04
2. Trafikverket TRV 2018/134932 dt 2019-01-22

Kopia till:

sgi@swedgeo.se

trafikverket@trafikverket.se